

"ונהפוך הוא":

פורים - חג של היפוכים

'וְהָיָה דָשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיְגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב' (אסתר ט', כב)

ד"ר ענת ישראלי, עצמון, רכזת-שותפה של 'ניגון נשים'

החג העליון הזה, שבא לחמם, לשמח ולהעיר אותנו לקראת תום ימי הקור והחשכה, חריג מאד בלוח החגים היהודיים. את כובד הראש והרצינות הרגילים מחליפים בפורים אוריה פרועה, ליצנות, התחפשות, שכרות, הוללות ותחושה של חציית גבולות כללית. פורים הוא חג של פורקן, של הפרת סדר מאורגנת ומתוכננת, שלאחריה אנחנו מצטווים לחזור לשגרה, להגבלות, לנורמות ולחוקים המוכרים.

אווירת הפורקן וביטול הכללים המוכרים לנו מאפיינים גם את מנהגי החג וגם את הסיפור שלו, הסיפור של מגילת אסתר. מנהגי החג וסיפור המגילה מלאים בחריגות והיפוכים, החל מההיתר ללבוש בגדים שבדרך כלל אסורים לנו או שלא נעלה על דעתנו ללבוש ביומיום, דרך הציווי להשתכר, דרך ביטויי זלזול ולעג לדמויות מוכרות ומוערכות, ועד ביטויי שנאה (לעתים קיצוניים ומזיקים מאד), שאין להם מקום בשגרה.

גם המגילה מלאה בהיפוכים, החל מהעובדה שאנחנו חוגגים אירוע שהתרחש בגלות ולא בארץ; דרך אווירת ההתבוללות הגמורה של היהודים בתחילת המגילה לחזרתם בתשובה בסופה; דרך ההיפוך שחל ביחסי הכוחות בין היהודים והגויים ובין המן למרדכי; דרך ההיפוך בין הצגת אחשוורוש כשליט כל יכול והאמת המתבררת לאיטה שמדובר בבובה שהכול מושכים בחוטיה; דרך ההיפוך שחל בדמותה של אסתר מנערה פאסיבית, אילמת וכנועה לאישה אסרטיבית, יוזמת ומנהיגה; ועוד ועוד היפוכים גלויים ונסתרים.

אבל דומה שההיפוך המעניין והבולט ביותר במגילה הוא ההיפוך שחל ביחסי הכוחות בין גברים ונשים. כל הפרק הראשון במגילה מוקדש לתיאור המאמץ הפרסי לשלוט בממלכה הענקית שיצרו, בעמים הרבים שכבשו, אבל בעיקר בנשותיהם. פרשת ושתי, שמעיזה לחשוף את בקיעיה של השליטה הגברית, כביכול מסופרת לנו רק כדי לפנות את הדרך לכניסתה של אסתר לסיפור, אבל בעצם חושפת כבר בפרק הראשון את קוצר ידם של הגברים לשלוט כראוי בנשים: ושתי מסולקת מהחשש הכבד 'כִּי-יָצָא דְבַר-הַמֶּלֶכָה עַל-כָּל-הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת בְּעֵלְיָהֶן בְּעִינֵיהֶן' (א, יז) וכדי ללמד את הנשים לקח, 'וְכָל-הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמַגְדוֹל וְעַד-קֶטָן'. (שם, יט). ואכן תחתייה מגיעה בתולה שקטה וציינתנית מאד, שכביכול למדה את הלקח. אלא שבהדרגה מסתבר שמדובר באישה דעתנית ואמיצה, עם סדר יום משלה, שאותו היא מכתובה אט אט למלך ולממלכה כולה. בסופו של דבר הסיפור כולו נקרא על שמה בלבד (מגילת אסתר), לא למשל מגילת מרדכי או מגילת אסתר ומרדכי, וזה החג 'שלה'. חז"ל עוד מעצימים את הבלעדיות של אסתר על החג, ומספרים סיפור מפתיע על כך שהייתה זאת אסתר עצמה ש'לחצה' עליהם לקבוע את החג לדורות ולקדש את המגילה, ודחקה בהם להתגבר על היסוסיהם וחששותיהם:

שלחה להם **אסתר** לחכמים: **'קבעוני לדורות!'** שלחו לה: **'קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות'**. שלחה להם: **'כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס'**... שלחה להם **אסתר** לחכמים: **'כתבונני לדורות!'**... (בבלי, מגילה ז, א).

כולנו לומדים ויודעים שלפי המגילה מאמציו של השלטון הפרסי לדכא את היהודים הובילו לתוצאה הפוכה. אבל זה לא הסיפור כולו. במבט מגדרי על המגילה מסתבר שגם מאמציו הגלויים והישירים של השלטון הפרסי להנהיג משטר של דיכוי ושליטה בנשים הובילו לתוצאה הפוכה.

אם נחזור לרגע לושתי, שהמרד שלה נכשל בסופו של דבר, ונשווה אותה לאסתר, שהצליחה בדרכה השקטה והמוסווית, אפשר לזהות כאן שתי אסטרטגיות לשינוי המתחרות ביניהן גם היום: מחד מחאה גלויה וישירה וסירוב מוצהר לשתף פעולה עם מוקדי השלטון והכוח, כפי שעשתה ושתי, וכפי שניתן לזהות בימינו בתנועות מחאה וארגונים קיצוניים, פמיניסטיים, פוליטיים ואחרים. זו דרך מסוכנת, שעלולה לגבות מחיר אישי יקר, אבל לא תמיד היא נכשלת (והאירועים האחרונים במזרח התיכון יוכיחו). מאידך אסטרטגיה של שיתוף פעולה, חדירה וחבירה למוקדי הכוח, לעתים אפילו תוך הסתרת עמדות ואמונות, צבירת כוח מבפנים, ואז פעולה ושינוי בזמן ובהקשר מתאימים. גם זו אסטרטגיה מוכרת לנו היטב, פחות מסוכנת ולעתים יעילה יותר מקודמתה. לכל אחת מהדרכים האלה יש יתרונות וגם מחירים.

חג הפורים מזמין אותנו לא רק להתהולל ולהתפרע. הוא מזמין אותנו גם לחשוב על מה אנחנו רוצות ורוצים להיאבק, ואיזו מהאסטרטגיות נכונה ומתאימה לנו.